

Αφιέρωμα στον Οδυσσέα Ελύτη, "Ο Οδυσσέας Ελύτης και οι νεότεροι Έλληνες ποιητές", συμμετοχή με άρθρο της Ηρώς Νικοπούλου (Χριστούγεννα του 2011, Εφ. Ελευθεροτυπία, περ. Βιβλιοθήκη)

Ο Οδυσσέας Ελύτης και οι νεότεροι Έλληνες ποιητές

Η πρώτη μου επαφή με το έργο του Οδυσσέα Ελύτη έγινε όταν ήμουν εννιά χρονών περίπου. Είχε φέρει ο πατέρας μου στο σπίτι το μελοποιημένο από τον Μίκη Θεοδωράκη *Άξιον εστί*. Η πρώτη ακρόαση του έργου με μάγεψε σχεδόν παραλυτικά, ήμουν δε απολύτως βέβαιη πως η μουσική έντυνε μια ξένη γλώσσα. Θυμάμαι πόση έκπληξη ένιωσα όταν οι γονείς μου με διαβεβαίωσαν πως τα τραγούδια που ακούγαμε ήταν ελληνικά· είχα κολλήσει δίπλα στο πικάπ και προσπαθούσα εναγωνίως να ξεχωρίσω τα λόγια. Αρκετά σύντομα —κατόπιν παρότρυνσης— έπιασα το συνοδευτικό υλικό και άρχισα να διαβάζω τα ποιήματα. Ρουφούσα τις άγνωστες λέξεις, βυθιζόμουν στον μαγικό κόσμο του ποιητή κι ευχόμουν σιωπηλά να αξιωθώ κι εγώ κάποτε να εκφράσω το ανείπωτο. Η μελέτη αυτή διήρκησε χρόνια, έτσι πέρασε η σκοτεινιά της χούντας με την μεγάλη συναισθηματική φόρτιση κι ήρθε η έκρηξη της Μεταπολίτευσης. Το μέγα ζητούμενο του ποιητή φάνηκε τότε ως ηλιόλουστο παρόν. Ναι, ο Νοητός Ήλιος της Δικαιοσύνης έμοιαζε να έχει ανατείλει! Ο λυρισμός του Ελύτη ανάσαινε στον ρυθμό μιας Ελλάδας που αναφοκοκκινισμένη έβρισκε πάλι τον εαυτό της με σφρίγος νεανικό.

Η ελληνικότητα που αναδύεται μέσα από την ποίηση του έχει έντονο βιωματικό χαρακτήρα, καθώς είναι πλημμυρισμένη με αιγαιοπελαγίτικο χρώμα, μυρωμένους ανέμους, φύση ερωτική· και είναι θαυμαστό πως ενώ σχετίζεται με την υλικότητα παραμένει ταυτοχρόνως άυλη και υψηλή.

Εκείνα τα πρώτα χρόνια αρκετοί νέοι ποιητές παρασυρμένοι από την ξαφνική φωταψία της ποίησής του κατέφυγαν στον λυρισμό. Δύσκολα όμως έβρισκαν χώρο και τρόπο για να αναπτύξουν προσωπική φωνή. Η χειραφέτηση από τον λόγο του Ελύτη απαιτεί ποιητική συγκρότηση υψηλών προδιαγραφών. Όσοι αφέθηκαν στη γοητεία του ήταν και οι πιο αδύναμοι να αφομοιώσουν την ποίησή του

δημιουργικά. Φαινόμενο παραλυτικής γοητείας που συνέβη επανειλημμένως στο παρελθόν από περιπτώσεις ποιητών που πέρασαν στον κανόνα ανοίγοντας πίσω τους χώρο σ' έναν «ισμό» (παλαμισμό, καβαφισμό, σεφερισμό), την στιγμή που οι περισσότεροι ταλαντούχοι αναζητούσαν πιο προσωπικούς δρόμους έκφρασης

Μετά την δεκαετία του ογδόντα όμως και τη γενιά του *Ιδιωτικού οράματος* αμβλύνονται συνεχώς τα αισθητικά ερεθίσματα αλλά και οι λόγοι που οδήγησαν τον ποιητικό λόγο σε τέτοιους προσανατολισμούς. Η επικράτηση της ιδιωτικότητας, οι προσωπικοί παράδεισοι και η έλλειψη αισθήματος κοινότητας με τους άλλους, έστρεψε πολλούς νεότερους ποιητές σε ομφαλοσκοπικές αναζητήσεις και κρυπτικότητα γραφής. Επί πλέον η σχεδόν ολοκληρωτική στροφή της Ελλάδας προς τη Δύση —μετά την πλήρη ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρώ— συντέλεσε στην περαιτέρω απομάκρυνση από το ήδη μακρινό όραμα-ζητούμενο-ιδανικό της ελληνικότητας· που θεωρείται πλέον ξεπερασμένη. Όσοι μένουν προσκολλημένοι σε τέτοιου είδους γλωσσικές- αισθητικές-εννοιολογικές επιλογές, μοιάζουν καταδικασμένοι να μένει ο λόγος τους στο κενό λόγω αντικειμενικής απουσίας πεδίου αναφοράς. Τις περισσότερες δε φορές αυτές οι απόπειρες είναι άτεχνες και αποτυχημένες...

Ούτως ή άλλως, οι νεότεροι ποιητές πατούν αλλού. Η υλικότητα του κόσμου που μας περιβάλλει είναι δυναστική, η επιβολή της εικόνας παντοδύναμη, οι ρυθμοί ισοπεδωτικοί. Το αστικό τοπίο τόσο αλλοιωμένο και άσχημο που δεν αφήνει περιθώρια σε καμιά ωραιολογία, αντιθέτως ζητά-γεννά επιτακτικά την δική του σκληρή διατύπωση. Και μπορεί να υπάρχει ακόμη η ύπαιθρος με τις ομορφιές της, όμως ο τρόπος προσέγγισής της είναι συχνά αποστασιοποιημένος ή ακόμα και εργαλειακός... Τα επείγοντα ερωτήματα του καιρού μας οδηγούν αλλού.

Πέρα όμως από την απομόνωση των νεότερων ποιητών από το κοινωνικό γίγνεσθαι, ακόμα κι αυτή η πιο βαθιά ριζωμένη πατρίδα μας, η γλώσσα, που στέρευε μας συνέχει ως σύνολο αιώνες τώρα, πλημμυρίζει τις τελευταίες τρεις δεκαετίες από ξένες λέξεις που αφήνονται να επιπολάζουν αναφομοιώτες. Το μπόλιασμα της γλώσσας με αλλότρια στοιχεία δεν είναι πρωτόγνωρο ούτε κατ' ανάγκην κακό, δεν την απειλεί αντιθέτως την εμπλουτίζει· όταν όμως η γλωσσική χρήση αδυνατεί ή —ακόμη χειρότερα— από έλλειψη καλλιέργειας αδιαφορεί και δεν προχωράει στην ευεργετική αφομοίωση-συγχώνευση, τότε η ελληνική αφήνεται απότιστη να μαραζώνει μέσα στο όλο και συρρικνούμενο λεξιλόγιο των νεότερων. Όταν μάλιστα η ίδια η εκπαίδευση την αφήνει εκτεθειμένη και ανοχύρωτη απέναντι σε τέτοιου είδους φαινόμενα, τότε η αξία της απομειώνεται διαρκώς λόγω της καθημερινής αναισθητικής της προσέγγισης. Η καθημερινότητά μας κατακλύζεται από τα διάφορα ντιζάν και στάιλ λάιφ, ελάχιστη όμως σημασία δίνεται στην αισθητική της γλώσσας. Αυτό θα το δούμε στην μεγάλη ευκολία με την οποία τόσο συμπολίτες μας υιοθετούν τα γρίκλις. Πόσο συνειδητοί είναι οι νεότεροι ποιητές απέναντι σ' αυτές τις εξελίξεις; Θα ήταν κρίμα αν λόγω όλων αυτών αφήναμε αναξιοποίητη την παρακαταθήκη του ποιητή. Ο Ελύτης είναι από μόνος του ένα ολόκληρο γλωσσικό σύμπαν, μια ολόκληρη ποιητική σχολή. Η μορφή, ο ρυθμός, η εσωτερική οργάνωση, η τελική σύνθεση που χαρακτηρίζουν την ποίησή του, θα πρέπει να αποτελούν πάντα ζηλευτό παράδειγμα για κάθε νέο ποιητή στον δρόμο για την αναζήτηση της δικής του ταυτότητας.

Ενδεχομένως η μεγάλη κρίση που περνάει η χώρα να ενεργοποιήσει ξανά την ανάγκη για απαντήσεις από τις πηγές. Ίσως μέσα από τα σκληρά κάτοπτρα της Δύσης να δούμε πόσο απέχει η πραγματική εικόνα μας απ' αυτό που νομίζαμε πως είμαστε, και πιθανόν τότε ανάμεσα στα υλικά που θα αναζητήσουμε για την ανασυγκρότηση της ταυτότητάς μας να προκύψουν τα στοιχεία μιας διαφορετικά διατυπωμένης και σύγχρονης ελληνικότητας.

Ηρώ Νικοπούλου